

УДК 37.018(4–11)

Ірина Плузник

ORCID iD 0000–0001–8316–6943

викладач кафедри іноземних мов і методик їх навчання,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
бул. І. Шамо, 18/2, 04053 Київ, Україна,
I.pluzhnyk@kubg.edu.ua

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЧЕХІЇ ТА ПОЛЬЩІ

У статті розглядається досвід Чеської Республіки та Польщі у системі іноземної підготовки вчителів та відповідно до цього визначено пріоритетні шляхи формування освітньої політики в даному концепті для освітнього простору в Україні. Автор висвітлює значення та зміст процесу іноземної підготовки вчителів в контексті вищої освіти Чеської Республіки та Польщі, аналізує моделі формування іноземної компетентності, можливий потенціал використання цього досвіду в умовах євроінтеграції українського освітнього простору.

Ключові слова: іноземна компетентність вчителів; країни Східної Європи; іноземна підготовка вчителів.

Вступ. У сучасних умовах швидкоплинної розвитку системи освіти України висвітлення, узагальнення та осмислення траєкторії освітнього досвіду постсоціалістичних країн Східної Європи, зокрема Чеської Республіки та Польщі, відкривають можливості творення сучасної освітньої політики нашої держави з урахуванням переваг та подолання недоліків, що притаманні цим європейським країнам. Такий досвід є суттєвим для України ще й тому, що проблеми ефективності державного управління в сфері освіти в контексті професійної підготовки майбутніх педагогів, а саме – системи іноземної підготовки вчителів у країнах східної Європи на сучасному етапі трансформацій та перетворень, привертають особливу увагу як політиків, педагогів – управлінців у освіті, так і споживачів освітніх послуг – учнів, студентів, їхніх батьків, усіх, хто вчиться та навчає, що в свою чергу висуває новітню систему вимог до рівня професійних та загальнолюдських компетентностей, переосмислення парадигми освіти, якості загальноосвітнього рівня людини, ціннісних орієнтацій у всіх сферах суспільного життя.

За оцінками експертів, Чеська Республіка та Польща, найбільш послідовно й комплексно проводять освітні реформи та освітню політику, що спрямовані на повноцінну адаптацію до Європейського Союзу. Разом з тим, розвиток державної політики Чеської Республіки та Польщі в галузі освіти, як і більшості європейських держав, значною мірою залежить, як від внутрішніх чинників, так і від успіхів міжнародної співпраці. На прикладі Чехії та Польщі можна, на нашу думку, простежити весь процес змін у державній освітній політиці від соціалістичної, тобто адміністративно–

командної, до сучасної системи освіти країни як члена Європейського Союзу, зокрема яскраво це відображено у контексті іноземного аспекту підготовки педагогів. Вивчення досвіду європейської інтеграції країн Східної Європи в галузі освіти є надзвичайно важливим для України через подібність існуючих проблем та суспільних перетворень, що відбуваються в нашій країні на сучасному етапі. Європейський вибір України передбачає здійснення суттєвих перетворень в освітній політиці, змісті та організації, фінансуванні та управлінні освітою.

Тенденції та аспекти міжнародної та європейської співпраці Чехії та Польщі у міжнародному освітньому просторі, які направлені безпосередньо на іноземну підготовку вчителів, не отримали ще належного наукового висвітлення в українських наукових джерелах. Частково досліджується це питання в статтях Т. Будзінського, Г. Немирі, О. Павлюк, В. Гудими, Б. Забарко, Н. Загорняк, В. Копійки, Ю. Пахомова, М. Примуша, В. Сіденка, С. Фоміна та інших. Здебільшого ця низка досліджень є першими вітчизняними роботами в кристалізації даного аспекту досвіду Чехії та Польщі, присвячених висвітленню окремих аспектів міжнародної співпраці України в паралелі, порівнянні та співставленні освітніх реалій на різних етапах процесу входження до міжнародного освітнього простору.

Більш докладно досвід Чеської Республіки та Польщі щодо освітньої політики та міжнародного співробітництва у галузі освіти під час підготовки та вступу до Європейського Союзу не розглядався, зокрема в контексті іноземної підготовки педагогів. Разом з тим вивчення цього досвіду та визначення

на його основі пріоритетів реформування системи освіти та освітньої політики в Україні є актуальним як для сучасного етапу розвитку системи державного управління освітою сьогодні, так і у найближчому майбутньому.

Сьогодні ми констатуємо збільшення інтересу, уваги та підтримки освіти як все більш важливої сфери державної політики, що визначається як один із пріоритетних стратегічних напрямків демократичної держави.

Розвиток державної політики Чеської Республіки та Польщі в галузі іншомовної освіти, як і більшості європейських держав, значною мірою залежить від успіхів європейської та міжнародної співпраці, що набуває особливого аспекту і важливості з точки зору системи іншомовної підготовки сучасних та конкурентоспроможних фахівців. Тому комплексне дослідження основних аспектів реалізації співпраці Чеської Республіки в галузі освіти має не лише важливе теоретичне, а передусім практичне значення.

Метою статті є вивчення досвіду Чехії та Польщі у контексті системи іншомовної підготовки вчителів та визначення на цій основі пріоритетів освітньої політики та її удосконалення в українських сучасних освітніх реаліях.

Чеська Республіка, суголосно з Польщею в стратегічній політичній концепції, що передбачала і мовну освітню політику, заявила про себе як про об'єднану, соціально справедливу, процвітаючу, мирну країну. У цьому контексті міжнародне співробітництво держав в усіх галузях освіти здійснюється, розбудовується і впроваджується таким чином, щоб його результати сприяли поглибленню інтеграції країн в євроатлантичні та європейські структури, регіональному співробітництву та ефективному використанню зарубіжного досвіду із забезпечення необхідної підтримки та наявним матеріальним та державним заохоченням та винагородою.

За твердженням С. Кіцили (2004), спільним для цих двох держав є трансформація співпраці у двох напрямках:

- двостороння основа міжнародної співпраці, що здійснюється з окремими європейськими країнами, наприклад Великобританією, Францією, Німеччиною, та ін.;
- пряма співпраця на рівні недержавних організацій, а також між окремими установами, навчальними закладами та особами, оскільки цілеспрямований розвиток міжнародної співпраці має сприяти поступовій інтернаціоналізації освіти й утвердженню багатокультурних позицій у дітей, молоді й дорослих (с. 54).

У міжнародній діяльності досліджувані країни поставили за мету виконання завдань і зобов'язань для отримання повного членства в Європейському Союзі, задля того, щоб громадяни Чехії та Польщі, так само як і громадяни інших країн Європейського

Союзу, отримали повне право на навчання і підготовку до майбутньої професії в будь – якій з країн – членів Європейського Союзу, важливим аспектом якого є система іншомовної підготовки педагогів, і вчителів зокрема, а громадяни країн – членів ЄС отримали такі самі права в країнах Чеської Республіки та Польщі.

Постановка та виконання вимог щодо іншомовної підготовки педагогів. Означені проблеми, звичайно потребували сумісності програмних та екзаменаційних вимог у Чеській Республіці, Польщі та інших країнах ЄС, що передбачало суттєві зміни у змісті, організації, формах освіти та оцінюванні її результатів, оскільки свідомість та повна відповідальність покладається на членів ЄС за зміст навчання та організацію освітніх систем, їх культурну та мовну різноманітність, проте не вимагається гармонізація законів і решти нормативних документів країни зі своїми правовими актами вимоги щодо системи освіти країни, а саме:

- застосування європейських стандартів щодо змісту освіти, зокрема вивчення й поширення мов держав – членів ЄС;
- підтримка мобільності студентів і викладачів завдяки спрощенню визнання академічних дипломів і взаємозарахування періоду навчання;
- підтримка співпраці між освітніми закладами; обмін інформацією й досвідом із питань, що стосуються розвитку національних освітніх систем держав – членів ЄС;
- підтримка розвитку обмінів студентів, молоді, викладачів і вихователів; п підтримка розвитку дистанційної освіти (Enever, 2014; Hanusova, 2006).

Важливо зазначити, що вибудова системи іншомовної підготовки вчителів в цих країнах здійснювалася дуже оперативно, в ній були зацікавлені усі учасники навчання на всіх рівнях.

Окремо слід згадати програми європейської співпраці в галузі освіти, що складають мотиваційне, методичне та практичне підґрунтя для ефективної системи іншомовної підготовки вчителів у країнах Східної Європи, Польщі та Чехії зокрема, ці програми окреслюють специфічний та ефективний механізм, за допомогою якого Європейський Союз підтримує співпрацю між окремими державами, у тому числі державами – кандидатами. Починаючи з кінця 90 – х років минулого століття Чехія та Польща брали участь у програмах для системи середньої освіти та освіти студентської молоді (програми «Сократ», «Леонардо да Вінчі», «Молодь Європи»). Участь у програмах частково фінансувалася з державного бюджету цих країн та програмою PHARE (до 75%).

Стандарти щодо іншомовної підготовки вчителів в країнах Чехії та Польщі окреслюють зміст професійної підготовки через навчальні програми вищих навчальних закладів підготовки вчителів іноземної мови. Згідно з думкою

С. Деркач (2014), «цей документ повинен виконувати координуючу та організуючу функцію у підготовці фахівців, так як він забезпечує основу змісту підготовки вчителя англійської мови. Це дає, у свою чергу, можливість зберегти єдиний освітній простір у багатонаціональному суспільстві, стимулювати диференціацію освіти і зберегти наступність іншомовної підготовки вчителів за різними моделями та варіантами» (с. 95).

У кожній із зазначених вище держав створенно державні інституції, що покликанні здійснювати підтримку та моніторинг системи підготовки спеціалістів згідно зі схваленою міністерством освіти системою освіти, розробленими та багатоавторськими навчальні програми, включаючи програми навчання з питань ЄС.

Процес формування іншомовної компетентності вчителів в країнах Східної Європи здебільшого базується в контексті реалізації «Європейського виміру», що передбачає:

- окреслення мети і завдання іншомовної підготовки вчителів;
- визначення та обов'язкову імплементацію європейського досвіду в навчальні дисципліни з іншомовної підготовки вчителів;
- забезпечення ефективного функціонування стандартів освіти згідно з Європейськими вимогами;
- обов'язкову розробку навчальних дисциплін та курсів, які нададуть можливість отримання кваліфікації «вчитель іноземної мови» в будь – якій країні ЄС;
- створення бази міжнародних стажувань та обміну між вчителями іноземних мов в країнах Європейського Союзу;
- забезпечення академічної мобільності студентів, шляхом надання грантів та їх участі у міжнародних проектах;
- розробка регіональних схем, що передбачають підготовку студентів у країнах – сусідах;
- законодавче забезпечення вивчення іноземних мов (Enever, 2014).

Щодо процесу організації професійної іношомної підготовки вчителів, то країни Чехії та Польщі надають можливість підготовки майбутніх фахівців в навчальних інституціях різних рівнів: педагогічних колегумах, вищих педагогічних школах, закладах інститутського та університетського рівнів. Іншомовна підготовка майбутніх вчителів організовується згідно з Єдиним стандартом професійної підготовки вчителів іноземних мов, який набув чинності у 2004 р.

Для отримання освітньо – кваліфікаційного рівня «бакалавр» необхідно 3 роки навчання, для здобуття освітньо – кваліфікаційного рівня «магістр» – 2 роки (після отримання освітньо – кваліфікаційного рівня «бакалавр»).

Система іншомовної підготовки вчителів в ході професійної освіти містить у собі модель двопродметної спеціалізації (де першою

спеціалізацією є англійська мова, а друга вибирається згідно з перевагами студента. Це може бути друга іноземна мова, дошкільна або початкова освіта, суспільствознавство тощо).

За словами С. Деркач (2014), яка займається дослідженнями питання іншомовної підготовки вчителів реалізація іншомовної педагогічної практики на сучасному освітньому етапі Польщі (а також Чехії) відбувається в двох формах:

I. Асистентська практика, а саме:

- пасивно-асистентська практика (має пропедевтичний характер);
- асистентсько-вчительська практика (допомагає вчителю у проведенні певного етапу уроку, виготовленні та доборі дидактичних матеріалів).

II. Предметно – методична практика (самостійна підготовка навчальної документації та дидактичних матеріалів для проведення власних уроків) (с. 37).

При цьому слід зазначити, що педагогічна практика розпочинається з першого курсу для колегувань та вищих педагогічних шкіл та з 2 курсу – для інститутів та університетів та завжди проводиться в межах міста, де знаходиться навчальний заклад. Обов'язковою для всіх студентів будь – якого педагогічного навчального закладу є виробнича практика на четвертому курсі бакалавріату, оскільки підтверджує та показує на практиці якість набутих протягом навчання іншомовних знань та сформованих компетенцій (Тадеева, 2016).

Педагогічна освіта, зокрема, іншомовна підготовка вчителів залишається важливим компонентом, вищої освіти країн Східної Європи. У цьому напрямі Рада Європи проводить спільну політику з Європейським Союзом, ставлячи за мету посилення мобільності студентів, всіма можливими способами. Ця політика стимулює збільшення кількісних та якісних показників даного процесу. Чеська Республіка в недалекому майбутньому завершить створення механізмів для реалізації Лісабонської угоди, що значно полегшить студентів здобуття вищої освіти за кордоном. Також для задоволення потреб Чеської Республіки у підготовці нової загальної концепції мовної політики у країні, Чехія братиме участь у діяльності Європейського центру іноземних мов у Штирському Градці з метою спрямування роботи центру на узгодження вимог Ради Європи, пов'язаних з європейською мовною політикою. Схожа ситуація нині панує і в освітньому просторі Польщі, яка сама сьогодні долучається до координування різних програм, стаючи все більш активним учасником по залученню та створенню нових освітніх проектів, направлених на формування іншомовної компетентності (Faklova, 2008).

Важливість такої активної позиції допомагає регулювати взаємне надання інформації про актуальний стан підготовки спеціалістів іншомовного профілю у країнах – членах ЄС, зокрема стосовно

педагогічної документації, обміну спеціалістами, підтримки при вивченні мови іншої країни, а також створюють передумови для двосторонньої співпраці студентів та викладачів вищих навчальних закладів.

Висновки. Проаналізувавши тривалість, ресурсомісткість, стратегічність та тактичність планування освітнього входження та інтеграції Чехії та Польщі в Європейський освітній простір, сформовану систему іншомовної підготовки вчителів, можна зробити висновок, що країни Східної Європи функціонують за чітко розробленою моделлю, яка направлена на всеобємну та послідовну підготовку майбутнього фахівця в галузі іншомовної освіти. Особливостями побудови процесу іншомовної підготовки вчителів в Чехії та Польщі можна виділити наявність узгодженого стандарту підготовки, можливість вибору спеціалізацій згідно з перевагами студента

та відповідність побудови навчального процесу європейським стандартам.

Перспективою подальших розвідок ми вбачаємо поглиблене вивчення системи іншомовної підготовки вчителів Східної Європи в контексті основних закономірностей європейської інтеграції, особливостей політичної трансформації у Центрально-Східній Європі а також цілей, методів та еволюції чеської та польської зовнішньої освітньої політики в аспекті модернізації освітньої спеціальностей. Галузей, системи подвійних дипломів та процесу набуття статусу активного і успішного фахівця освітніх тенденцій у світовому вимірі цих держав із потенційним імплементаванням результатів даних досліджень у подальший процес розбудови українського освітнього простору.

Література

- Деркач С. Стандартні вимоги до майбутніх учителів англійської мови: польський досвід. *Зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету*: Уман. держ. пед ун-т, 2014. Ч. 1. С. 93–98.
- Деркач С. Особливості навчальних програм для підготовки майбутніх учителів англійської мови у ВНЗ Польщі та України. *Порівняльно – педагогічні студії*. 2014. № 1. С. 37–42.
- Кіцила Л. Чеська Республіка на шляху інтеграції до Європейського Союзу. *Міжнародні відносини. Вісн. Львів. ун-ту*. 2004. №12. С. 53–58.
- Тадеева М. Розвиток шкільної іншомовної освіти в Чеській республіці. *Зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету*: Уман. держ. пед ун-т, 2012. Ч. 2. С. 272–281.
- Enever J. Primary English teacher education in Europe. *ELT Journal*. 2014. № 68. P. 231–242. URL: <https://doi.org/10.1093/elt/cct079>
- Faklova Z. Baseline Study on FLT to Young Learners in the Czech Republic. *An Early Start: Young Learners and Modern Languages in Europe and Beyond*: Strasbourg: Council of Europe. 2008. P.79–92.
- Hanusova S. Early Foreign language Instruction in the Czech Republic in the Light of Empirical Research. *Foreign Language Acquisition at an Early Age*: Brno: Masaryk University. 2006. P.77–82.

References

- Derkach, S. (2014). Standartni vymohy do maybutnikh uchyteliv anhliyskoyi movy: polskyy dosvid [Standard Requirements for Future English Teachers: Polish Experience]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu*, 6, 93–98 (ukr).
- Derkach, S. (2014). Osoblyvosti prohram dlya pidhotovky maybutnikh uchyteliv anhliyskoyi movy u VNZ Polshchi ta Ukrayiny [Curriculum features for the English future teachers preparation at the universities of Poland and Ukraine]. *Porivnyalno – pedahohichni studiyi*, 1, 37–42 (ukr).
- Kitsyla, L. (2004). Cheska Respublika na shlyakhu intehratsiyi do Yevropeyskoho Soyuzu [Czech Republic on the road to the European Union integration]. *Mizhnarodni vidnosyny. Visnyk. Lviv's'koho universytetu*, 12, 53–58 (ukr).
- Tadeyeva, M. (2012). Rozvytok shkilnoyi inshomovnoyi osvity v Cheskiy respublitsi [School foreign education development in the Czech Republic]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu*, 2, 272–281 (ukr).
- Enever, J. (2014). Primary English teacher education in Europe. *ELT Journal*, 68, 231–242. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/elt/cct079> (eng).
- Faklova, Z. (2008) Baseline Study on FLT to Young Learners in the Czech Republic. *An Early Start: Young Learners and Modern Languages in Europe and Beyond*, 79–92 (eng).
- Hanusova, S. (2006). Early Foreign language Instruction in the Czech Republic in the Light of Empirical Research. *Foreign Language Acquisition at an Early Age*, 77–82 (eng).

ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЕЙ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ ЧЕХИИ И ПОЛЬШИ

Плужник Ирина, преподаватель кафедры иностранных языков и методик их обучения, Киевский университет имени Бориса Гринченко, бул. И. Шамо, 18/2, 04053 Киев, Украина, I.pluzhnyk@kubg.edu.ua

В статье рассматривается опыт Чешской Республики и Польши в системе иноязычной подготовки учителей, определены приоритетные пути формирования образовательной политики в данном концепте для образовательного пространства в Украине. Автор освещает значение и содержание процесса иноязычной подготовки учителей в контексте высшего образования Чешской Республики и Польши, анализирует модели формирования иноязычной компетентности, возможный потенциал использования этого опыта в условиях евроинтеграции украинского образовательного пространства.

Ключевые слова: иноязычная компетентность учителей; иноязычная подготовка учителей; страны Восточной Европы.

WAYS OF TEACHER FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE FORMATION IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION OF CZECH REPUBLIC AND POLAND

Pluzhnyk Iryna, Lecturer of Foreign Languages and Methodology Department, Borys Grinchenko Kyiv University, 18/2 blv. I. Shamo, 04053 Kyiv, Ukraine, I.pluzhnyk@kubg.edu.ua

The article is devoted to the system of foreign language teacher training experience in the countries of Eastern Europe, especially Czech Republic and Poland. The priority ways of educational policy forming process for the educational space in Ukraine that is based on the Eastern Europe experience are determined in the article. Trends and aspects of International and European Cooperation between the Czech Republic and Poland in the International Educational Space are analyzed. The role of the «European dimension» in the process of foreign language teacher competence formation in Eastern European countries, in particular the Czech Republic and Poland according to the European Union requirements, is considered in the article. The author highlights the importance of foreign language teacher formation in accordance with the modern European requirements. The main content of the foreign language teacher training process in the context of higher education in the Czech Republic and Poland is considered in the article. The step-by-step process of teachers' foreign language teacher-student training is highlighted. Models of teacher's foreign language competence formation, the potential use of this experience in the conditions of European integration of the Ukrainian educational space is analyzed. The author outlines the importance of European cooperation programs in the field of education, which highlights a motivational, methodological and practical basis for an effective foreign language teacher training system in Poland and the Czech Republic.

Key words: foreign language teacher training; teacher foreign language competence formation, the Eastern European countries.

Стаття надійшла до редакції 24.10.2017

Прийнято до друку 23.11.2017